

a. grand

Titan, cel mai iubit fiu al Titaniei, țară pe care o conduce împreună cu soția lui, mare savantă de renume internațional... Orice asemănare cu personajele binecunoscute nouă nu este deloc întâmplătoare, pentru că, regizorul-scenarist ungur s-a inspirat direct din dictatura Ceaușescu, astfel încât prima parte ne poate părea — cel puțin nouă, celor familiarizați cu aceste realități — drept fragmente din posibilele jurnale de actualități ale celor „25 de ani lumină”.

Dar să revenim la întâlnirea noastră de la București, în care Bacso a avut amabilitatea de a-mi acorda un interviu. Printre altele mi-a vorbit și despre **Martorul**, una dintre peliculele sale cele mai dragi: „un film de bază în filmografia mea, și nu numai pentru că a vorbit pentru prima oară despre lucruri care nu mai fuseseră abordate”.

„Pentru prima oară” deoarece filmul a fost realizat în 1969, adică mult înainte ca obsedantul deceniu să devină sursă curentă de inspirație pentru cinematograful est-european și să determine apariția unor opere foarte importante — de la *Angi Vera* (1978) al ungarului Gábor Pál la *Frisoane* (1987) al polonezului W. Marzewski și de la *Noi, cei din jazz* (1983) al sovieticului Karen Șahnazanov la *Tata în călătorie de afaceri* (1985) al iugoslavului Emir Kusturica.

Acel „nu numai” se referă la modul în care a izbutit să minuiască sfichiul satirei și să îmbine dramaticul și comicul („Sint omul care chiar și în lucrurile cele mai serioase vede latura comică”). Pentru că, în ciuda aparențelor sale hazlii, fondul filmului **Martorul** este profund dramatic. El vorbește despre minciună și delațiune, despre impostură și rea-credință, despre obtuzitate și fanaticism politic. Aceste tare sînt cu atît mai acuzate cu cît se contrapun purității personajului principal. Comparat, pe bună dreptate, cu Svejik, Jozsef Pelikán este întruchiparea inocenței, cinstei și bune-credințe. Cu figura sa bonomă, cu privirea adesea nedumerită și zîmbetul timid, el este Omul simplu, dispus să accepte viața așa cum e, mulțumit cu existența sa modestă de paznic de dig și de tată al unei numeroase familii, fără veleități și ambiții, victimă sigură și lesnicioasă a manipulatorilor de oameni și destine.

De fapt, filmul propune o suită de întâmplări comice pe tema întâlnirii omului de rînd cu puterea, întâlnire care, în ciuda supunerii și pasivității oarecum fataliste a eroului, se transformă treptat într-o înfruntare. Dacă la început această înfruntare este fortuită și generată, în mod pa-

radoxal, tocmai de dorința lui Pelikán de a-și duce cît mai bine la îndeplinire însărcinările, spre sfîrșit ea devine premeditată ca rezultat al conștientizării personajului. De remarcat inegalitatea forțelor în conflict: de o parte Pelikán singur, de cealaltă parte puterea în trei ipostaze, ca o hidră cu trei capete — activistul idealist care a luptat din convingere și a cărei bună-credință devine anacronică în condițiile unui regim totalitarist și de aceea trebuie eliminat; activistul care acționează din umbră avînd în mînă toate pîrghiile și fiind atît creierul cît și brațul puterii; activistul șef, autoritate necontestată și de temut, a cărei simplă apariție stîrnete panică (nu întâmplător personajul seamănă cu Brejnev).

Întreg mecanismul comic al filmului se bazează pe contraste și răsturnări de situații. De la secvența inițială a descoperirii „porcăriilor” din beci, cînd discursul elogiator al ministrului se încheie brusc cu acceptarea arestării eroului, și pînă la ritmica alternanță a libertății și prizonieratului personajului principal, a investirii sale cu funcții pe care nu și le dorește, cu aruncarea lui în mereu aceeași celulă, pe care o acceptă fără să protesteze. De la cuplul de personaje diametral opuse fizic și temperamental (solarul, rotofeul, sănătosul, minciciosul Pelikán — tenebrosul, sfrijitul, ulcerosul, lingavul Virág), la mișcarea personajelor în cadru (după prima arestare, limuzina sovietică a ministrului demarează spre dreapta, în timp ce Pelikán flancat de milițieni pornește pe jos spre stînga).

Din punctul de vedere al construcției dramatice, **Martorul** este conceput ca o suită de scheciuri aproape autonome (fiecare cu expozițiune, punct culminant și deznodămînt — aproape mereu același: pușcăria) și inegale ca vîină comică (după părerea mea, cele mai reușite sînt scheciul parcului de distracții și cel al portocalei ungurești). Putem spune chiar că filmul se diluează spre final tocmai cu episodul mărturie, mai extins, mai prolix atît faptic cît și stilistic.

Consider că a vedea **Martorul** la douăzeci de ani de la realizarea lui (în Ungaria a fost interzis doar vreo zece) nu reprezintă pentru film un handicap. Noi, cei abia desprinși din coșmarul comunist, putem aprecia la justa ei valoare satira lui Bacso, pe care timpul nici măcar n-a îmbătrînit-o, ci doar i-a pus în evidență unele slăbiciuni ce se regăsesc și în alte filme, mai vechi sau mai noi, ale autorului.

Cristina Corciovescu

ARTE

DUPĂ DOUĂZECI DE ANI

Exact cu trei ani în urmă l-am întîlnit pe Péter Bacso la București. Venise cu ultimul lui film de atunci — al 21-lea —, **Vals pe o coajă de banană**, ca să-l prezinte cineaștilor noștri, după ce obținuse un important succes de public și de critică în cadrul festivalului național al filmului de la Budapesta, ediția 1987. Între timp, Bacso a realizat **Titania**, o satiră politică despre marele

